

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ КЛАСИФІКАЦІЇ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ ТА ЇХ СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА

С. В. Нянько

асистент кафедри права
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
(Івано-Франківськ, Україна)
<https://orcid.org/0009-0002-0218-8409>
s.nianko@icloud.com

У представленій статті здійснюється теоретичний аналіз класифікацій функцій держави, з урахуванням їх різноманітності та виокремленні базових, ключових орієнтирів для формування їх у окремі категорії. Також здійснене дослідження по ключових аспектах проблематики даних класифікацій, адже сучасний розвиток громадянської та демократичної держави потребує нових підходів до розуміння самого єства функції держави та їх покликання. Сучасні виклики у теоретичному розумінні класифікацій функцій держави потребують грамотних та нових рішень, котрі ми намагалися розкрити у даній статті.

Ключові слова: держава, функції держави, класифікація функцій держави, соціальна держава, демократична держава.

Вступ. Держава відіграє значну роль у нашому житті, оскільки впливає на всі сфери суспільства. З моменту свого утворення держава набуває функцій, які визначають основні напрями її діяльності, відображають її сутність, соціальне призначення, цілі та завдання в управлінні суспільством за допомогою відповідних форм і методів.

Функції держави взаємопов'язані з її сутністю та соціальним призначенням. Вивчаючи ці функції, можна зрозуміти сутність суспільства та їх тісний зв'язок з цілями й завданнями держави. Однак важливо їх розрізнити. Мета держави – це результат, до якого вона прагне; завдання – це способи його досягнення; а функції – це конкретні дії держави. Таким чином, цілі та завдання визначають функції держави.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремим проблемам класифікацій функцій держави, та зокрема тлумачення та аналізу самих функцій були присвячені праці таких вчених, як: О. Балинська, Ю. Ведерніков, С. Гусарев, О. Джураєва, Т. Шкляр та інші, однак слід зауважити, що, незважаючи на велику кількість досліджень, питання класифікації функцій сучасної демократичної України висвітлено в незначній кількості праць, що підкреслює актуальність цієї статті.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження категорій класифікацій функцій держави, їх ґрунтовна систематизація та аналіз саме найбільш доцільніших та науково і прак-

тично обґрунтованих категорій розмежування, враховуючи сучасний стан держави та перспективи розвитку інституту функцій держави.

Результати дослідження. Варто почати з того, що функціями держави відображаються лише основні напрями діяльності держави, тому що не все, що робить держава, є значущим для суспільства. Сутність функцій демонструє нам, на що акцентує держава при здійсненні своєї діяльності, яким чином діють її органи.

Для повнішого дослідження поняття «функції держави» слід порівняти його з поняттям «політика держави». Функції держави пов'язані із зацікавленістю самої держави, а політика держави – з певною групою осіб, які у цей час при владі. Таким чином, у функціях держави можуть виражатися як інтереси одного класу, так і всієї держави [3, с. 194-196].

Здійснення державою своїх функцій відбувається за допомогою спеціальних методів. Ці методи поділяються на правові та неправові (організаційні). До правових належать такі:

- правотворчість – діяльність держави щодо прийняття нормативно-правових актів, без яких здійснення функцій держави неможливе;
- право виконання – застосування нормативно-правових актів практично. Воно реалізується виконавчою владою держави. Суть права виконання полягає у вирішенні повсякденних питань держави шляхом управління;

- правоохоронна діяльність – це безпосередньо реалізація заходів щодо здійснення охорони права і свободи громадянина, застосування заходів щодо припинення правопорушень.

До неправових форм здійснення функцій держави відносяться: вивчення різної інформації, ухвалення скарг від громадян, розгляд пропозицій від різних комісій та комітетів та інше.

Певна функція є спільністю методів реалізації державної влади, які пов'язані з напрямом діяльності держави.

Для повнішого розгляду функцій держави необхідно використовувати метод класифікації. З допомогою цього можна нормалізувати безліч державно-правових явищ.

У класифікації функцій держави досі немає єдиного наукового погляду на їхній перелік та пріоритетність, що призвело до існування десятки підходів до складання відповідної класифікації [1, с. 327].

Уявляючи собою об'єктивну практичну та наукову реальність, автор вважає, що дослідження підстав класифікацій та видів функцій держави дозволить виділяти функції держави певного типу на різному етапі розвитку суспільства, що має особливу наукову цінність для теорії держави. В даний час у правовій науці виробилися загальноновідомі моделі класифікації функцій держави:

1. Залежно від того, де держава здійснює свої функції – всередині або за її межами, виділяються внутрішні та зовнішні функції. Даний вид класифікації набув поширення у науковій літературі минулого століття, відповідаючи історичному періоду розвитку політичних систем та типів держави (буржуазної, експлуататорської, капіталістичної, соціалістичної).

Розподіл функцій держави на зовнішні та внутрішні, яка була традиційною для радянської правової школи, більшістю сучасних учених не підтримується. Так, Ю.А. Ведерніков вважає, що в даний час розподіл функцій держави на внутрішні і зовнішні втратило своє значення, оскільки багато внутрішніх функцій набувають зовнішнього характеру, і як приклад наводить екологічний напрямок діяльності держави: «Найважливішим стає виділення глобальних функцій держави, що характеризують діяльність сучасної держави в екологічній, демографічній, сировинній, космічних сферах, у галузі створення та використання ядерної, інформаційної технології, у сфері захисту прав і свобод людини, а також в інших сучасних глобальних державних сферах діяльності, що торкаються всієї цивілізації» [2, с. 107-108].

Історично розподіл функцій держави на внутрішні та зовнішні був виправданим і відповідав

етапу розвитку політичних систем того часу. Ця класифікація дозволяла чітко розмежовувати сфери діяльності держави, що було зручно для аналізу та управління. Однак, в сучасних умовах, коли глобалізація і взаємозалежність держав стають дедалі більш вираженими, цей підхід втрачає свою актуальність. Наприклад, екологічні проблеми, які раніше вважалися внутрішніми, сьогодні мають глобальний характер, впливаючи на міжнародні відносини і вимагаючи спільних зусиль різних держав. Таким чином, я погоджуюсь з думкою Ю.А. Ведернікова, що сучасна держава повинна більше орієнтуватися на глобальні функції, які враховують взаємозв'язок внутрішніх і зовнішніх завдань.

2. Залежно від ступеня важливості розв'язуваних державою завдань поділ функцій держави на основні та неосновні. Це питання не втрачає наукової полеміки. Н.М. Оніщенко відзначила термінологічну суперечність у класифікації функцій держави на основні та неосновні, пояснюючи це тим, що, з одного боку, ключова ознака у визначенні функції держави – це основні напрямки її діяльності; з іншого боку, неосновні функції у такій ситуації втрачають найважливішу ознаку поняття «функції». Виходячи з цього, виникає необхідність або змінити поняття функції держави, або визнати аналізовану класифікацію невдалою [5, с. 58-61].

В.Е. Теліпко вважає, що підрозділ функцій на основні та неосновні сумнівний, оскільки функції держави – це головний напрямок її діяльності, а всі інші види діяльності не завжди є функціями. Діяльність держави, у якій йдуть процеси кількісних і якісних накопичень щодо реалізації тих чи інших важливих для суспільства завдань, краще було б називати підфункціями [6, с. 209].

Поділ функцій на основні та неосновні залишається предметом наукових дискусій. На наш погляд, цей поділ є проблематичним з кількох причин. По-перше, термінологічна суперечність, яку відзначила Н.М. Оніщенко, справді створює труднощі. Якщо основні функції – це основні напрямки діяльності держави, то неосновні функції втрачають сенс як самостійні категорії. Це може призвести до термінологічної плутанини і непорозуміння. По-друге, як зазначає В.Е. Теліпко, всі функції держави повинні розглядатися як головні напрямки її діяльності. Тому розподіл на основні та неосновні виглядає штучним і не виправданим. Можливо, більш логічним було б говорити про підфункції, які є деталізацією основних напрямків діяльності держави. Це дозволить уникнути плутанини і краще відобразитиме реальну структуру державної діяльності.

Тому, вважаємо за необхідне зазначити, що держава в сучасних умовах не може бути єдиною головною функцією. Взявши за основу загальноприйняте визначення функцій держави як основних напрямів її діяльності, з метою виключити логічне повторення головного поняття та для розвитку класифікації за цим принципом, автор пропонує класифікувати функції держави на «провідні функції держави» та «додаткові (факультативні) функції держави», під якими маємо на увазі наступне. Провідні функції держави – найважливіші напрями діяльності держави щодо здійснення цілей та завдань, поставлених у стратегічних правових документах на довгострокову перспективу у конкретний історичний період розвитку держави.

Додаткові (факультативні) функції держави – елементи, що входять до провідних функцій держави, розбиті на складові частини, відрізки, проміжні результати, які стають вагомими для здійснення провідних функцій держави, поставлених у стратегічних документах на довгострокову перспективу в конкретний історичний період розвитку держави та реалізації провідних функцій держави.

3. Залежно від тривалості здійснення функцій держави класифікуються на постійні та тимчасові. Цей тип класифікації застосовуємо до вивчення конкретної моделі держави, що існувала у певний історичний період. Оскільки вивчення функцій держави за тимчасовим інтервалом стосовно абстрактної моделі, з наукової точки зору, позбавлене сенсу через відсутність предмета [7, с. 267].

Класифікація функцій держави на постійні та тимчасові є корисною для аналізу конкретних історичних моделей держави. Такий підхід дозволяє зрозуміти, які функції були актуальними і необхідними на певному етапі розвитку держави, а які мали тимчасовий характер, обумовлений конкретними історичними умовами або завданнями. Наприклад, під час війни або соціально-економічної кризи держава може виконувати тимчасові функції, спрямовані на подолання конкретних викликів, які після завершення кризи стають неактуальними.

Однак, застосування цієї класифікації до абстрактних моделей держави позбавлене сенсу, оскільки в такому контексті відсутній конкретний предмет дослідження. Абстрактні моделі не враховують специфічні історичні, соціальні та економічні умови, які визначають тривалість і необхідність виконання тих чи інших функцій держави. Тому аналіз функцій держави з точки зору їхньої тривалості є найбільш ефективним, коли він

прив'язаний до конкретних історичних обставин та реальних моделей державного управління.

З цього випливає, що класифікація на постійні та тимчасові функції може бути дуже корисною для розуміння еволюції державних функцій і їхньої адаптації до змінних умов, але її застосування повинно бути обмежене конкретним історичним контекстом.

4. Окремі класові та загальносоціальні функції класифікували вчені правознавці радянської доби. Зникнення класів суспільства (за винятком того, що в суспільстві має бути сформований середній клас), розділили суспільство на елітарні кола.

Як зазначила О.О. Джураєва, влада все одно здійснюється елітою, правлячою меншістю, яка пристосовується до диктованих демократією правил гри і нав'язує суспільству свою волю, змушуючи приймати рішення у своїх інтересах [4, с. 114].

5. Визнана і широко вживана в науці єдина класифікація функцій держави, в основі якої лежить критерій відокремлених сфер суспільства, які впливають на вироблення функцій держави. Відповідно до цього критерію, виділяють економічну, політичну, соціальну та ідеологічну функції держави.

7. За принципом поділу влади було виділено законодавчі (правотворчі), виконавчі (управлінські) та судові функції, засновані на конституційно-закріпленому принципі поділу влади. Однак у всіх країнах світу загальноприйнятими вважаються три гілки влади. Тому ця класифікація застосовується лише до окремих держав.

Отже, класифікація функцій держави на класові та загальносоціальні, розроблена вченими правознавцями радянської доби, відображає історичний контекст та ідеологічні упередження того часу. З огляду на сучасний соціальний ландшафт, де класові розбіжності мають менше значення, ніж раніше, ця класифікація втрачає свою актуальність. Однак, як зазначає О.О. Джураєва, влада все одно залишається в руках еліти, яка, незважаючи на демократичні механізми, зберігає здатність впливати на суспільство і приймати рішення у своїх інтересах. Це підкреслює, що питання про розподіл влади та її функцій залишається актуальним і складним.

Широко визнана в науці класифікація функцій держави за критерієм окремих сфер суспільства (економічна, політична, соціальна та ідеологічна функції) є однією з найбільш корисних і практичних. Вона дозволяє чітко визначити основні напрямки діяльності держави і краще зрозуміти, як держава впливає на різні аспекти суспільного життя. Ця класифікація є універсальною і засто-

совною до різних держав, незалежно від їх політичної системи.

Що стосується класифікації функцій держави за принципом поділу влади (законодавчі, виконавчі та судові функції), то вона є основоположною для розуміння структури державного управління в більшості сучасних країн. Хоча ця класифікація може не враховувати специфіку окремих державних систем, вона забезпечує базову модель для аналізу та порівняння різних політичних структур.

Тому, кожна з розглянутих класифікацій має свої переваги та недоліки. Вибір тієї чи іншої класифікації залежить від конкретної мети дослідження і контексту, в якому проводиться аналіз.

7. За рівнем побудови вертикальної влади виділяються базові (опорні), лінійні (об'єктні) та операційні (процесуальні) функції або функції першого, другого, третього та інших порядкових рівнів. Крім розглянутих наукових класифікацій існує низка окремих моделей класифікації, які заслуговують на увагу в методологічному плані.

Т. Шкляр поділяє функції держави залежно від об'єкта державного впливу на економічні, соціальні, ідеологічні, екологічні, оборони, фінансовий контроль, охорону правопорядку та інші [8, с. 62].

Вважаємо, що найбільш прийнятною визнається класифікація, побудована за критерієм владних актів держави, що виділяє такі функції, як: самопроголошення державного суверенітету; призначення та вибір (формування самого державного механізму); безпосереднє управління суспільством (сукупність всіх видів владного на суспільство); законодавча та правозастосовна функція.

О. О. Джураєва, виходячи з розглянутого вище розуміння функцій держави, виділила класифікацію функцій з трьох підстав: базові функції держави, які зберігають себе у державі будь-якого типу та будь-якого історичного періоду (політична функція; функція підтримки громадського порядку; економічна функція; функція захисту від зовнішніх загроз); типові функції держави, властиві певному типу держави (функція захисту прав людини, соціальна функція, екологічна та інші, властиві сучасним демократичним державам); специфічні функції держави включають в себе перелічені вище функції, а також функції, які властиві тільки даній державі залежно від її завдань, інтересів, впливу географічного положення, національного складу населення, кількості природних ресурсів, кліматичних умов та ін. (антикорупційна політика, модернізація економіки та ін.) [4, с. 111-118].

Нормативно закріплений постулат у тому, що Україна соціальна держава, політика якої спря-

мована створення умов, які забезпечують гідне життя і розвиток людини. Це свідчить про конституційно-правовий статус держави та передбачає конституційні гарантії економічних, соціальних прав і свобод людини та громадянина, а також відповідні обов'язки держави: охорона праці та здоров'я людей; встановлення гарантованого державної підтримки сім'ї, материнства, батьківства та дитинства, інвалідів та літніх громадян; розвиток системи соціальних служб; встановлення державних пенсій, допомог та інших гарантій соціального захисту [3, с. 194-196].

Держава, яка визнала свою соціальну спрямованість, взяла на себе обов'язок, який вона виконує перед суспільством через свої функції. Це відображає бажану модель соціальної держави, яка описана у нормативних документах, що стосуються мети держави та історичного шляху розвитку державного інституту. Таким чином, функції держави в процесі їх реалізації трансформуються у функції соціальної держави, які мають особливості властиві саме соціальній державі.

Проблематика класифікації сучасних функцій держави є складною і багатогранною, оскільки функції держави постійно змінюються та адаптуються до нових умов і викликів. Сучасні держави виконують безліч різноманітних функцій, і їх класифікація стикається з різними проблемами [8, с. 61-65].

По-перше, існує проблема універсальності класифікації функцій держави. У різних країнах функції держави можуть суттєво відрізнитися залежно від політичної системи, економічного розвитку, культурних традицій та історичних умов. Це ускладнює створення єдиної класифікації, яка була б однаково застосовною до всіх держав.

По-друге, функції держави можуть змінюватися залежно від часу та контексту. Зокрема, держави можуть адаптувати свої функції у відповідь на нові виклики, такі як глобалізація, технологічний прогрес, зміни клімату, зростання соціальної нерівності та інші фактори. Це робить класифікацію динамічною і складною для фіксації у певний момент часу.

По-третє, функції держави можуть бути багатогранними і перетинатися між собою. Наприклад, функції з забезпечення національної безпеки можуть включати як оборону, так і боротьбу з тероризмом та кіберзлочинністю. Соціальні функції можуть охоплювати охорону здоров'я, освіти, соціальний захист та інші аспекти. Це ускладнює чітке розмежування функцій і їх класифікацію.

По-четверте, функції держави можуть мати різний ступінь важливості та пріоритетності у різних країнах. Деякі держави можуть приділяти більше уваги економічним функціям, такі як регулювання ринку та підтримка економічного зростання, тоді як інші можуть зосередитися на соціальних функціях, таких як боротьба з бідністю та забезпечення соціальної справедливості. Це також ускладнює створення універсальної класифікації.

По-п'яте, класифікація функцій держави може бути впливовою в політичному контексті. Різні політичні сили можуть мати різні погляди на те, які функції держави є пріоритетними і як їх слід класифікувати. Це може призводити до політичних дебатів і конфліктів щодо класифікації та визначення функцій держави.

Загалом, проблематика класифікації сучасних функцій держави полягає у їхній багатогранності, динамічності, контекстуальній залежності та політичній складовій. Це робить класифікацію складним завданням, яке вимагає врахування багатьох факторів і підходів для створення ефективної і застосовної системи класифікації.

Висновки. На основі проведеного аналізу класифікацій функцій держави автор приходять до висновку, що на кожному етапі розвитку держави як інституту влади та управління суспільством види функцій держави впливають на її внутрішню структуру, механізм реалізації функцій держави та формують історію розвитку державності. Існує переконання, що в сучасній державі в реальних умовах не може бути однієї єдиної головної функції, і пропонується доповнити існуючу класифіка-

цію функцій держави, виділивши в ній «провідні функції держави» та «додаткові (факультативні) функції держави».

Виходячи із заявленої мети державного будівництва – побудови моделі соціальної держави, вважаємо, що класифікація функцій держави на сучасному етапі розвитку української державності трансформувалася у функції соціальної держави та потребує наукового осмислення.

Список використаних джерел:

1. Балинська О.М., Гарасимів Т.З. Проблеми теорії держави і права / Львів. держ. ун-т внутр. справ. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів, 2020. 416 с.
2. Ведерніков Ю.А., Грегул В.С. Теорія держави і права: навч. посіб. 4-е вид., доп. і переробл. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
3. Гусарев С., Колодій А. Фундаменталізація теорії держави і права. *Право України*. 2019. № 4. С. 194-196.
4. Джураєва О.О. Класифікація функцій сучасної держави. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. 2015. Вип. 25. С.109-119.
5. Оніщенко Н.М. Правова система і держава в Україні: монографія. Київ: КНЕУ, 2021. 325 с.
6. Теліпко В.Е. Універсальна теорія держави і права. Київ: Біноватор, 2007. 512 с.
7. Цвік М.В., Петришин О.В. Загальна теорія держави і права: підручник. Харків: Право, 2015. 428 с.
8. Шкляр Т. Функції сучасної держави: поняття та проблеми класифікації. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 11. С. 61-65.

Nianko S. V. Theoretical analysis of the classification of state functions and their modern problems

The presented article carries out a theoretical analysis of the classifications of the functions of the state, taking into account their diversity and singles out the basic, key guidelines for forming them into separate categories. Research was also carried out on the key aspects of the problems of these classifications, because the modern development of a civil and democratic state requires new approaches to understanding the very nature of the state's function and their vocation. Modern challenges in the theoretical understanding of classifications of state functions require competent and new solutions, which we tried to reveal in this article.

Key words: state, state functions, classification of state functions, social state, democratic state.